Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi

Azərbaycan Texniki Universiteti

18-20 dekabr 2019-cu il

"Azərbaycan və Türkiyə Universitetləri: təhsil, elm, texnologiya"

I Beynəlxalq elmi-praktiki konfransın

M A T E R İ A L L A R I

I H İ S S Ə

Bakı-2019

BÖLMƏ 3. HUMANİTAR VƏ İCTİMAİ ELMLƏR	
V.S.Kərimova Fəlsəfədə rasionalizm cərəyanı və kartezian dilçiliyi: “N. Xomski iherarxiyasi”-na istinadən	10
Ş.Filiz Yapay zekâ gelişmeleri karşısında felsefenin geleceği	17
G.Kılıç 21. Yüzyil'da felsefe'nin yeni vizyonu: felsefi sağaltım	24
R.S.Hüseynov, İ.S.Baxşiyev, E.V. Nəsirov Kiv-in təsir imkanlari və nəzarət mexanizmi: cəmiyyətin siyasi proseslərdə rasional iştirakı	28
A.Ş.Bilgili Kültür İle Felsefi Sağaltım	
E.Cengiz, Z.Şahin, M.Tirgil Hastanelerde çalışan idari personellerin kariyer engeli	37
F.T.Əbdürəhmanov Kiçik Qafqazın şimal-şərq yamacı torpaqlarının ağır metallarla çirklənməsi və bu çirklənmələrin torpaqlardan kənarlaşdırılması üçün istifadəsi əlverişli sayılan fitoremedisiya metodunun mahiyyəti	
45.F.Kərimova İncəsənətin sosial hadisə kimi cəmiyyətdə rolu	50
R.S. Hüseynov, V.A.Cahangirov, A.A.Aslanlı Demokratiyanın siyasi mexanizmləri: siyasi institutların təsisatlanması	53
53.A.Günaydın Türkmən türkcəsi və türkiyə türkcəsindəki bitki adları bildirən sözlər	59
A.A.Aslanlı, L.Q.Adilova Cənubi Qafqazın tranzit imkanlarından istifadəsinə qərbin yanaşması	64
S.S.Hüseynova Writer as a character in modern English literature	68
A.Q.Seyidov Çingiz xan iqtidarı haqqında	70
N.Adilov Hun türkləri və Attila haqqında ədəbi əsərlərin yazılma tarixi	76
M.M.Xudiyeva Məmməd Araz tərcümələrində forma və məzmun özəlliyinin saxlanılması	80
Ə.X.Kərimova Azərbaycan dilində xitablarin ifadə vasitələri və üslubi imkanları. (M.Ə. Sabirin satirik şeirlərinin əsasında)	83
A.A.Fərəcova "Kitabi-Dədə Qorqud"un poetik strukturuna yeni elmi paradiqmada baxış	89
A.Ş.Şıxbabayeva Dini müxtəliflik və multikultralizm	95
A.E.Soltanova Code switching in multicultural societies	99
V.Qulamova The Difference between Autobiography and Autobiographical Novel	102
Hacı Dağlı Cumhuriyet döneminden başlayan yabanci dillerden yapilan ödünçlemeler üzerine bir araştırma	105
S.Fərəcova Ingilis dilində heyvan adlari ilə bağli idiomların etimologiyası	109
T.Həsənova İngilis dilində meyvə və tərəvəz adları ilə bağlı idiomların etimologiyası	111
Yağmur Öner Aristoteles’de felsefi sağaltım	113
U.F.Qəhrəmanova Mirzə Ələkbər Sabir yaradıcılığında tarixi yaddaşın poetik ifadə üsulları	116
N.Gülcü, H.Koçer Atatürk’ün köycülük politikasi çerçevesinde ülkü dergisi’nde çikan hifzirahman raşit öymen’in “köy muhiti ve çocuk terbiyesi” başlikli yazisinin incelenmesi	121

A.M.Əsgərova XXəsrin əvvəllərində Azərbaycan və Türkiyə ədəbiyyatında ortaq cəhətlər	126
L.E.Hacızadə Dialects and accents of the English language	132
C. Kocamaz Çocuklarin eğitiminde felsefi sağaltımın yeri	135
X.Cəfərli Antoni Neqri və Maykl Hardtin "imperiya" əsərinin azərbaycan dilinə tərcüməsi zamanı ortaya çıxan çətinliklər	138
H.A.Mirzəyev Poeziya dilində təkrarların yaratdığı ekspressiya	141
Ə.S.Kərimov Müasir Azərbaycan reallığında demokratiya və milli diaspor	145
T.R.Cabbarova Fəaliyyət prosesində koqnitiv və emosional funksiyaların qarşılıqlı əlaqəsinin müqayisəli təhlili	149
Y.S.Quliyeva Müasir Azərbaycan nitq mədəniyyətində gənclərin leksikasında jarqonlar	153
R.Ə.Ruşanzadə İnsan kapitalı: fəlsəfi-siyasi kontekstdə	156
B.H.Hüseynov Əhməd Cəfəroğlunun folklor toplamalarında nəğmələrin janr təyinatı	161
A.Z.İsgəndərova Qadin şəxsiyyətinin mənəvi-psixoloji dəyərləri	167
N.Ə.Mirzəyeva Nəsimi qəzəllərində dini - mifik obrazlar və tarixi şəxsiyyətlər	170
E.İ.Cahangirli Tərcüməni çətinləşdirən amillər	174
N.T.Zamanov, N.H.Hacıyeva Heydər Əliyevin nitqində müxtəlif üslublarda frazeologizmlər	178
M.D. Fətullayeva Azərbaycan Respublikasında əmək miqrasıyasının tənzimlənməsinin hüquqi əsasları	182
M.M.Rəhimova Ailədaxili münasibətlər və psixi sağlamlıq problemi	187
P. Abdullabəyova Rəsul Rzanın "Rənglər" əsərinin dilində Ağ və Boz rəngin üslub imkanları	190
Z.S.Cavadova Nizami Gəncəvinin irsinin psixoloji görüşlərinin tədqiqi	193
A.D.Babayeva Kicikyaşlı məktəblilərin təsəvvurlərinin formalaşması və həmyaşıdları ilə qarşılıqlı münasibətlərin emosional təzahürləri	197
A.S.Babazadə İnsanın həyat və fəaliyyətinə stressin təsiri	200
D.D.Kərimova Heydər Əliyevin idarəetmə və nitq mədəniyyəti	204
N.T.Sultanova EU –Azerbaijan: renewed dialogue and future perspectives	208
S.M.Əhmədova Nəsimi üslubunun xüsusiyyətləri	213
Ş.S.Amanova Learning of effects of morphometric elements of relief to the formation of landscapes based on geographic information systems	216
Ə.X.Mustafayev Cənubi Qafqaz münaqişələri geosiyasi maraqlar kontekstində	222
N.R.İsgəndərova Mətnin kommunikativ tamlığı	227
G.Usubova Türkiye türkçesi ve Azerbaycan türkçesindeki akrabalıkla ilgili atasözlerinde anlam olayları	231
S.A.Abasova 4-5 yaş dövründə olan daun sindromlu uşaqların nitq inkişafının vəziyyəti	234
İ.F.Quliyeva Talış dağlarının müasir landşaftlarının antropogen transformasiya xüsusiyyətləri	237
S. Burzuyeva Transformation of high double landscapes of the Great Caucasus	242
M.S.Hüseynova Nitq mədəniyyəti aktual fənn kimi	247
S.S.Baxşiyeva Frazeloji birləşmələrdə atalar sözləri	250
S.M.İbrahimov Ingilis dilində ərəbizmlər və türkizmlər	253

E.M.Cavadova Aşiq Ələsgərin dilində hərbi sözlərin üslub imkanları	256
R.H.Quliyeva, S.E.Quliyeva M.Ə. Sabir yaradıcılığının orijinal xüsusiyyətləri	260
E.M.Eminalıyev Məhəmməd Baburun xatirələri	264
F.R.Səfiyeva Mənəvi kamilliyə xidmət edən yaradıcılıq	267
T.H.Hüseynova Gənc nəslin mənəvi tərbiyəsində milli-mənəvi dəyərlərin rolu	271
Z.H.Mehdiyeva İbtidai sinif şagirdlərinə həyatı bacarıqların aşılanması üçün öyrədici mühitin yaradılması	275
H.H.Məmmədova Xəyal ve heqiqetdə gender məsələsi	279
G.T.Qasımova Azərbaycan dilində frazeoloji birləşmələrin çoxmənalılıqdan omonimliyə keçid mərhələsi	283
S.Q.Həsənova Azərbaycan ədəbi dilində söz-ifadə yaradıcılığı məsələsi	285
X. Abdullayeva Nəsiminin şeirlərində cümlə üzvləri və mürəkkəb cümlə komponentlərinin inversiyası	291
R.R.Baxışova Şuşa şəhər məktəbi və realnı məktəbinin maliyyə vəziyyəti haqqında (xıx əsrin sonu – xx əsrin əvvəllərində)	295
B.Dədəyev, X.Balayev, Q.Ocaqlı Ali məktəb Azərbaycan tarixi dərsliklərində cizyə anlayışı	301
Q.M.Qurbanlı Leksikoqrafiya nəzəriyyəsində bəzi anlayişlara dair	306
L. Bədirova Hâce Muhammed Lutfî'nin şiirlerinde muharremiye	311
G.C.İsali Kiçik Qafqazın şimal-şərq yamacı dağətəyi düzənliklərinin müasir landşaftlarının ekoloji şəraiti	315
H.Q.Kazımova 80-ci illərdə Dağlıq Qarabağda ermənilərin əxribatçılıq aktları Rusiya tarixşünaslığında	318
P.Z.Əliyeva Yeniyetmələrdə milli xarakterin formalaşdırılmasında sinifdənxaric tədbirlər mühüm amil kimi	323
E.F.Hacıyeva Azərbaycan dilinin lüğət tərkibinin zənginləşməsində ingilis mənşəli sözlərin rolu	327
Y.Cəfərli “Mələklər və iblislər” və “Ağ qoç, qara qoç” romanlarında postmodern oyun texnologiyası	331
C.H.Həsənov Naxçıvan şəhərinin tarixindən (XIX əsrin 30-cu illərinin rusdilli qaynaqlarının materialları əsasında)	336
Ç.R.Nərimanova Feminism and feminist literary criticism	339
Ə.H.Cabbarlı Naxçıvanın muxtariyyət statusunun qazanılması	344
F.İ.Cəfərova Aşıq poeziyasının dilində frazeoloji birləşmələrin rolu	349
İ.Ə.Qasımova Azərbaycan və fransız dillərində inkarlıq əlamətinin sadə cümləni genişləndirməsi məsələsi	353
Ə.N.Mikayılova Dilçilikdə nitq hissələri anlayışı	358
F.A.Quliyev Sinergetika və xalq poeziyası	363
K.M.Abbasova Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların erkən müdaxilə vasitəsilə keyfiyyətli inklüziv təhsili	367
S.F.Məmmədova Mikayıl Müşfiq poeziyasında bədii təsvir vasitələri	371

Konfransın fəxri sədrləri:

Ceyhun Bayramov - Azərbaycan Respublikası Təhsil Naziri.

Konfransın sədrləri:

Professor Vilayət Vəliyev - Azərbaycan Texniki Universitetinin rektoru. **Prof. Dr. İbrahim Diler** – İsparta Universiteti rektoru

Konfransın sədr müavinləri:

Professor İlham Pirməmmədov - Azərbaycan Texniki Universitetinin Elm və texnika üzrə prorektoru.
Professor Sübhan Namazov - Azərbaycan Texniki Universitetinin Beynəlxalq Əlaqələr üzrə prorektoru.

Konfransın Elmi Katibi:

Professor Sübhan Namazov - Azərbaycan Texniki Universitetinin Beynəlxalq əlaqələr üzrə prorektoru.

Konfransın Məsul Katibləri:

Dosent Mərziyyə Ağayeva - Azərbaycan Texniki Universitetinin Beynəlxalq əlaqələr departamentinin direktoru.
f.f.d. N.A.Qasımov - AzTU-nun "Elmi-tədqiqat işlərinin planlaşdırılması və elmi-texniki informasiya" şöbəsinin müdiri.

Azərbaycan Universitetləri üzrə Təşkilat Komitəsi:

Akademik Arif Paşayev - Milli Aviasiya Akademiyasının rektoru.
Professor Hafiz Paşayev - ADA Universitetinin rektoru.
Professor Nərgiz Paşayeva - M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin Bakı filialının rektoru.
Dosent Elçin Babayev - Bakı Dövlət Universitetinin rektoru.
Professor Havar Məmmədov - Bakı Mühəndislik Universitetinin rektoru.
Professor Mustafa Babanlı - Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin rektoru.
Professor Gəray Gəraybəyli - Azərbaycan Tibb Universitetinin rektoru.
Professor Ədalət Muradov - Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin rektoru.
Professor Gülçöhrə Məmmədova - Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin rektoru.
Professor Elxan Hüseynov - Sumqayıt Dövlət Universitetinin rektoru.
Professor Kamal Abdulla - Azərbaycan Dillər Universitetinin rektoru.
Professor Cəfər Cəfərov - Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin rektoru.
Professor Nurlana Əliyeva - Bakı Slavyan Universitetinin rektoru.
Dosent Elmar Qasımov - Bakı Ali Neft Məktəbinin rektoru.
Professor Urxan Ələkbərov - Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru.

Professor Ceyran Mahmudova - Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin rektoru.
Fuad Hacıyev - Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının rektoru.
Tarix elmləri namizədi İlham Mədətov - Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetinin rektoru.
Professor Heydər Əsədov - Azərbaycan Dövlət Dəniz Akademiyasının rektoru.
Professor İbrahim Cəfərov -Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin rektoru.
Professor Akif Süleymanov - Azərbaycan Texnologiya Universitetinin rektoru.
Professor Natiq İbrahimov - Lənkəran Dövlət Universitetinin rektor əvəzi.
Professor Yusif Yusibov - Gəncə Dövlət Universitetinin rektoru.
Dosent Şahin Bayramov - Mingəçevir Dövlət Universitetinin rektoru.
Dosent Elbrus İsayev - Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru.
Professor Pyotr Qlıboçko - İ.M.Seçenov adına Birinci Moskva Dövlət Tibb Universitetin Bakı filialının rektoru.
Professor İbad Abbasov - Bakı Biznes Universitetinin rektoru.
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Səadət Əliyeva - Azərbaycan Universitetinin rektoru.
Professor Hassan Niknafs - Xəzər Universitetinin rektoru.
Professor Əhməd Vəliyev - Odlar Yurdu Universitetinin rektoru.
Professor Nazim Hüseynli - Bakı Avrasiya Universitetinin rektoru.
Professor Ağarəhim Rəhimov - Bakı Qızlar Universitetinin rektoru.
Professor Eldar Quliyev - Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin rektoru.
Professor Andris Leitas - Qərbi Kaspi Universitetinin rektoru.
General-mayor Fizuli Salahov - Heydər Əliyev adına Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbin rəisi.
Polkovnik Allahverən İsmayılov - Azərbaycan Respublikası Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin Heydər Əliyev adına Akademiyanın rəis əvəzi
Polis general-mayoru Nazim Əliyev - Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyi Polis Akademiyasının rəisi.
Polkovnik Elşən Verdiyev - Azərbaycan Respublikası Dövlət Sərhəd Xidməti Akademiyasının rəisi.
General-mayor Baba Salayev - Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Akademiyasının rəisi.
General-mayor İlqar Məmmədov - Azərbaycan Respublikası DİN Daxili Qoşunlarının Ali Hərbi Məktəbinin rəisi.
Gömrük xidməti polkovniki Qulu Novruzov - Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin Akademiyasının rəisi.

YERLİ TƏŞKİLAT KOMİTƏSİ

Prof. X.M.Yahudov - AzTU-nun Tədris işləri üzrə prorektoru.
Prof. İ.Ə.Xəlilov - AzTU-nun Tərbiyə işləri üzrə prorektoru.
Dos. A.A.Mirzəliyev - AzTU-nun İnzibati-təsərrüfat işləri üzrə prorektoru.
Ə.İ.Talıbov - AzTU-nun Ümumi işlər üzrə prorektoru.
Dos. İ.A.Yolçuyev - AzTU-nun Tədris hissəsinin müdiri.
Dos. Ə.D.Tağıyev - AzTU-nun Magistratura və doktorantura şöbəsinin müdiri.
Dos. Z.Ş.Şayev - AzTU-nun "Nəqliyyat və logistika" fakültəsinin dekan əvəzi
Dos. Ə.A.Məmmədov - AzTU-nun "Energetika, elektrotexnika və avtomatika" fakültəsinin dekan əvəzi.
Prof. A.İ.Babayev - AzTU-nun "Metallurgiya və materialşünaslıq" fakültəsinin dekan əvəzi
Dos. Ə.S.Məmmədov - AzTU-nun "Maşınqayırma və robototexnika" fakültəsinin dekan əvəzi
Dos. T.V.Şirinov - AzTU-nun "İnformasiya və telekommunikasiya texnologiyaları" fakültəsinin dekan əvəzi.
Dos. E.D.Rzayev - AzTU-nun "Xüsusi texnika və texnologiya" fakültəsinin dekan əvəzi
Prof. İ.A.Aslanzadə - AzTU-nun "İqtisadiyyat və idarəetmə" fakültəsinin dekan əvəzi.

Prof. Z.X.Kərimov - AzTU-nun "Avtomobil texnikası" kafedrasının müdiri.
Prof. H.M.Əhmədov - AzTU-nun "Dəmiryol nəqliyyatının istismarı" kafedrasının müdiri.
Dos. R.P.Bayramov - AzTU-nun "Nəqliyyat logistikası və hərəkətin təhlükəsizliyi" kafedrasının müdiri.
Prof. V.İ.Baxşəliyev - AzTU-nun "Mexanikai" kafedrasının müdiri
Dos. H.S.Əliyev - AzTU-nun "Elektrotexnika və elektrik avadanlığı" kafedrasının müdiri.
Prof. T.M.Lazımov - AzTU-nun "Elektroenergetik sistemlər və elektrik təchizatı sistemləri" kafedrasının müdiri.
Dos. L.Ə.Əzizova - AzTU-nun "İstilik energetikası" kafedrasının müdiri.
Dos. V.Q.Fərhadov - AzTU-nun "Avtomatika və idarəetmə" kafedrasının müdiri.
Prof. H.S.Orucov - AzTU-nun "Elektronika" kafedrasının müdiri.
Prof. V.Ə.Qasımov - AzTU-nun "Kompüter sistemləri və şəbəkələri" kafedrasının müdiri.
Prof. V.Ə.Məhərrəmov - AzTU-nun "Radiotexnika" kafedrasının müdiri.
Prof. M.C.Mahmudov - AzTU-nun "Mühəndis riyaziyyatı" kafedrasının müdiri.
Dos. Z.Ə.Cəfərov - AzTU-nun "İnformasiya texnologiyaları və proqramlaşdırma" kafedrasının müdiri.
Dos. M.M.Həsənov - AzTU-nun "Telekommunikasiya və informasiya təhlükəsizliyi" kafedrasının müdiri
Prof. A.T.Məmmədov - AzTU-nun "Materiallar texnologiyası" kafedrasının müdiri.
Prof. E.İ.Məmmədov - AzTU-nun "Kimya" kafedrasının müdiri.
Dos. A.A.Xəlilova - AzTU-nun "Ekologiya və HFT" kafedrasının müdiri
Prof. E.M.Qocayev - AzTU-nun "Fizika" kafedrasının müdiri.
Prof. R.İ.Əlizadə - AzTU-nun "Maşın və mexanizmlər nəzəriyyəsi" kafedrasının müdiri.
Prof. N.D.Yusubov - AzTU-nun "Maşınqayırma texnologiyası" kafedrasının müdiri.
Prof. H.Ə.Hüseynov - AzTU-nun "Texnoloji komplekslər və xüsusi texnikaı" kafedrasının müdiri.
Dos. İ.Q.Çələbi - AzTU-nun "Maşınların konstruksiya edilməsi" kafedrasının müdir əvəzi.
Dos. Ə.S.İmanov - AzTU-nun "Mühəndis qrafikası" kafedrasının müdiri
Prof. E.B.İsgəndərzadə - AzTU-nun "Metrologiya və standartlaşdırma" kafedrasının müdiri.
Prof. R.K.İsgəndərov - AzTU-nun "Sənaye iqtisadiyyatı və menecment" kafedrasının müdiri.
Prof. R.A.Quliyev - AzTU-nun "İqtisadi nəzəriyyə və xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı" kafedrasının müdiri.
Dos. Y.Süleymanov - AzTU-nun "Xarici dillər" kafedrasının müdiri.
Prof. Ş.M.Qasımov - AzTU-nun "İctimai fənnlər" kafedrasının müdiri.
Dos. H.A.Mirzəyev - AzTU-nun "Azərbaycan dili və pedaqogika" kafedrasının müdiri.

Türkiyə Universitetləri üzrə Təşkilat Komitəsi:

Prof. Dr. Saffet Köse - İzmir Katip Çelebi Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Bahri Şahin - Yıldız Texniki Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Mustafa Ünal - Akdeniz Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Ahmet Pınarbaşı - Alanya Alaaddin Keykubat Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Erkan İbiş - Ankara Universitetinin rektoru.
Prof.Dr. Erhan Afyoncu - Ankara Milli Savunma Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Hüsnü Kapu - Kafkas Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Refik Polat - Karabuk Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Bülent Şengörür - Kırklareli Universitetinin rekoru.
Prof. Dr. Sadettin Hülagü - Kocaeli Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Mehmet Biber - Ardahan Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Orhan Uzun - Bartın Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Mustafa Çufalı - Zonguldak Bülent Ecevit Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Bülent Çakmak - Ərzrum Texniki Universitetinin rektoru.

Prof. Dr. Ömer Çomaklı - Ərzrum Atatürk Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. İbrahim Uslan - Gazi Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Ali Gür - Gaziantep Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Ahmet Kemal Çelebi - Manisa Celal Bayar Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Hasan Kaya - Hatay Mustafa Kemal Universitetinin rektoru.
Prof. Dr.Fethi Ahmet Polat -Muş Alparslan Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. İlker Hüseyin Çarıkçı - Süleyman Demrel Universitetinin rektoru.
Prof. Dr. Reha Metin Alkan - Hitit Universitetinin rektoru.

Bölmə 3. Humanitar və ictimai elmlər.

Nursel Gülcü
Akdeniz Üniversitesi, Antalya Türkiye
nur.gulcu@gmail.com
Hale Koçer
Akdeniz Üniversitesi, Antalya Türkiye
halekocer@hotmail.com

Atatürk'ün Köycülük Politikası Çerçevesinde Ülkü Dergisi'nde Çıkan Hıfzırahman Raşit Öymen'in "Köy Muhiti ve Çocuk Terbiyesi" Başlıklı Yazısının İncelenmesi

Özet: Atatürk, halkın eğitimine ve köycülük çalışmalarına büyük önem vermiştir. Atatürk'ün halkevlerini açmasıyla, halkevlerinin köycülük şubelerinin köyle ilgili yapmış olduğu çalışmaların büyük kısmı Ankara Halkevi'nin çıkarmış olduğu Ülkü dergisinde yayınlanmıştır. Ülkü dergisinde R. Öymen'in "Köy Muhiti ve Çocuk Terbiyesi" başlıklı yazısı, köy ve çocukla ilgili önemli bir pedagojik bakış açısı ortaya koymaktadır.
Anahtar kelimeler: Atatürk, Köy, Ülkü Dergisi, Çocuk.

Abstract: Atatürk gave great importance to public education and village studies. When Atatürk opened community houses, most of the activities of the village branches of the community houses were published at the Ülkü magazine by Ankara Community House. At The Ülkü Magazine, R. Öymen's article which entitled "Village and Children's Education" reveals an important pedagogical perspective on the village and the child.
Keywords: Atatürk, Village, Ülkü Magazine, Child.

Giriş

Atatürk, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik birçok alanda yenilikler yaparak, modern ve çağdaş bir devlet düzeni oluşturmaya çalışmıştır[1]. Modern bir devlet olabilmek içinde inkılapların kabul görmesi, benimsenmesi, uygulanması ve geliştirilmesi için en öncelikli konu da eğitim olmuştur[2].

Modern bir toplum oluşturmanın sadece kanunlarla mümkün olmadığını bilen Atatürk, çocuk ve gençlerin özellikle köylerde yaşayanların, eğitim imkanlarından yoksun olması ve halkın büyük kısmının okuma yazma bilmemesi nedeniyle, Atatürk'ün önceliğini eğitim reformu oluşturacaktır[3]. Atatürk eğitimle ilgili sadece tespitlerde bulunmakla kalmamış, aynı zamanda devlet için yeni bir eğitim felsefesi ve politikası da belirlemiştir[4].

Atatürk, Türk eğitim sisteminde yapılacak çalışmalar konusunda yabancı uzmanları Türkiye'ye davet ederek görüşlerini almıştır. Davet edilen uzmanlar içerisinde; 1924 yılında Türkiye'ye davet edilen Kolombiya Üniversitesi profesörlerinden John Dewey'e başvurulma nedenlerinden biri de demokrasi sisteminde nasıl bir eğitim uygulanacağı ve demokratik topluma uygun öğretmen kadrosunun nasıl yetiştirileceği konusunda fikirler almaktı. J. Dewey. Türk maarifi hakkında Türkiye'de bulunduğu dönemde yaptığı gözlem ve tespitleri içeren bir rapor hazırlamıştır. J.Dewey Türk maarifi hakkında hazırladığı raporu belli başlıklar altında ele almıştır. J.Dewey raporunda okul sistemiyle ilgili olarak temel sorunlardan bazılarına da değinir. Özellikle müfredat programlarının memleketin çeşitli yerlerinde mahalli ihtiyaca uyum sağlayacak şekilde düzenlenmeli ve derslerle hayat arasında bir bağ oluşmalıdır. Bu şekilde ülkenin o günkü şartlarının ele alınmasını ister[5].J. Dewey'in raporunda belirtilen önemli bir konu da topyekûn halkın, özellikle çocuk ve gençlerin, birçok imkândan yoksun olan köylerin ihtiyaçları doğrultusunda acilen belirli bir

[1] J. Lowe. (1985). Dünya'da Yetişkin Eğitimine Toplu Bakış, (Çev. Turhan Oğuzkan). Unesco Türkiye Millî Komisyonu, Ankara. s.23
[2] C. Geray. (2002). Halk Eğitimi. İmaj Yayıncılık, İstanbul. s.40-42.
[3] A. Çeçen. (2000). Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul. s.81.
[4] Y. Akyüz. (2007). Türk Eğitim Tarihi. Pegem Yayıncılık, Ankara. s.336- 338.
[5] J. Dewey. (1939). Türk Maarifi Hakkında Rapor. Devlet Basımevi, İstanbul. s.5-36

düzeyde eğitim almasıydı[6]. Bu eğitime de köyden başlamak gerekiyordu[7].

Bu çalışma, Atatürk'ün eğitim ve köycülük politikası çerçevesinde, Ülkü Dergisi'nde yayınlanan H. Raşit Öymen'in, "Köy Muhiti ve Çocuk Terbiyesi" başlıklı yazısında[8] ortaya koyduğu, köy ortamının çocuk eğitimindeki etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ortaya konulmasında arşiv belgeleri, gazete, dergiler ve tetkik eserler tasnif edilerek incelenmiştir.

Halkevlerinin Kuruluşu ve Köycülük Çalışmaları

Bütün çalışmalara rağmen 1930 yılına gelindiğinde halkın eğitimi istenilen düzeye ulaşmamıştı. Atatürk'ün yurt gezilerinde halkı dinleyerek, devrimlerin günlük yaşamda yeterli başarıya ulaşamadığını görmüş, halkı bir arada tutacak, eğitecek bir kültürel devrim ihtiyacı tespit etmiştir[9] Bunun için her şeyden önce yeniliklerin benimsenmesinin uzun zaman alacağını da fark etmiştir[10] Bu noktada, Atatürk'ün büyük bir kültür politikası olarak gördüğü halkevlerinin kuruluşu konusunda yapmış olduğu öncülük ve verdiği destek, ülkenin sosyal ve kültürel kalkınmasında, Cumhuriyet'in getirdiği değerlerin geniş halk kitlelerine ulaşmasında son derece önemli bir işlevi yerine getirmişti[11].

Halkevlerinin açılma gayesi ve faaliyetleri konusunda amaçlanan hedefler ve örnek alınması gereken uygulamaların nasıl olacağı ile ilgili çalışmalar, 1932 yılından itibaren halkevlerinin kapanışa kadar geçer sürede belli aralıklara yenilenen talimatnamelerle düzenlenmiştir. Bu talimatnamelerle halkevlerinin yapacağı faaliyetler açık bir şekilde ifade edilmiştir[12]. Halkevleri talimatnamelerde belirtildiği üzere, muhtelif yetenek ve arzulara göre her vatandaşın tercih edebileceği bir faaliyet sahası bulabilmesi için değişik şubelerden oluşacak şekilde kurulmuştur[13]. İlk açıldığında halkevlerinin 9 çalışma kolu vardı. Halk bu kollardan hangisinde çalışmayı isterse, kendi yetenek ve ilgilerine uygun bulurlarsa o şubeye üye olarak yazılırlar. Ancak 9 şube sayısı, şube sayısının azamisi olup halkevleri bulundukları bölgenin sosyal ve ekonomik şartlarına uygun olarak başarı gösterebilecekleri asgari üç şube ile de faaliyetlerini sürdürebilmektedir[14]. Halkevlerinde asgari üç şubesi alan yerlerde dahi köycülük şubesi mutlaka bulunurdu.

Köycülük şubesi yeni devrimlerin uygulama alanı içinde en çok yer bulun kısımdır. Köyde yaşayanlar, nüfus olarak çoğunluğu kapsıyordu. Köylerde yaşama şartlarının mahalli imkanlar çerçevesinde ıslahı, köylünün kültürlenmesi oldukça önemli görülmekteydi[15]. Atatürk'ün eğitim ve kültür politikasında öncelikle köyün eğitimi, halkın eğitiminin en önemli kısmını oluşturmaktaydı. Bu nedenle Atatürk köycülük şubesinin çalışmalarıyla köyleri eğitme ve kalkındırma politikasına ciddi bir bakış ve çalışma esası getirmiştir. Onun için diyebiliriz ki köycülük şubesi, yeni devrimlerin uygulama alanı halk içinde en çok yer bulan kısmıdır. Köycülük şubesinin çalışmalarına baktığımızda; köylerin sosyal, sağlık ve kültürel olarak gelişmelerine, köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve saygı duygularının kuvvetlenmesine yönelik birçok çalışmalarda bulunduğu görülmektedir[16].

Halkevlerinde yapılan çalışmalar CHP Genel Sekreterliği'nce dikkatle takip edilmekteydi. Halkevlerinin altı aylık çalışma raporlarında zaman zaman konferans ve köy gezilerinin az olduğu, kültür seviyesi düşük olan köylü ile yakından ilgilenilmesi gerektiği,

---

[6] Çeçen, 2000, s.81

[7] TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İçtima. 01 Mart 1922

[8] H. R. Öymen. (1934). "Köy Muhiti ve Çocuk Terbiyesi". Ülkü Halkevleri Dergisi, 4/10, s.154-157.

[9] "Türk Ocakları H. Partisine İltihak Etti". Cumhuriyet, (11 Nisan 1931).

[10] E. Hekimgil. (1940). "Halkevleri İşe Yaramıyor mu?", Ülkü, 3/28. s.8.

[11] Z. Arıkan. (1999). "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", Atatürk Yolu Dergisi, 6/23. s.261- 263.

[12] CHF Halkevleri Talimatnamesi. (1932). Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara. s.1-3.

[13] Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, İçtima Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Köycüler Şubesi, Müze ve Sergi Şubesinden oluşmaktadır. CHF Halkevleri Talimatnamesi. (1932). s.4.

[14] N. Gülcü, (2016). Antalya Halkevi ve Faaliyetleri. Akdeniz Üniversitesi, Tarih Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi, s.22.

[15] BCA, 490.100/4.21.5 (05 Temmuz 1939)

[16] BCA, 490.100/4.21.5. (05 Temmuz 1939)

köylüye şehirde kendilerinin düşünüldüğünü, sevildiğini göstermiş olmak için sıklıkla köy gezileri yapmaları gerektiği, hasta olanlara hekim ve şifa, bilgisiz kalana öğüt ve kitap götürmek en başlıca kaygı olması gibi hususlar belirtilmiştir[17].

Ülkü Dergisi ve H. Raşit Öymen'in "Köy Muhiti ve Çocuk Terbiyesi" Başlıklı Yazının İncelenmesi

Halkevleri aynı zamanda yazma konusunda yetenekli kalemleri, bulundukları çevre üzerine kaleme aldıkları çeşitli araştırmaları yayınlamaları için de teşvik etmişlerdir. Bunun içinde dergi çıkarma işine büyük önem vermiştir. Halkevlerinin yaptığı faaliyetleri ve birçok konuyu içeren dergiler çıkarması, aydın kesimin büyük beğenisini kazanmış, ülke içindeki okuyan kesimin merak ve zevkini harekete geçirmiştir. Çıkarılan dergiler, özellikle öğretmen ve araştırıcıların becerilerinin yaygınlaştırılmasında etkili olmuş bu sayede ülkenin dört bir yanında yetenekli yazarlar keşfedilmiştir[18]. Yayınlanan bu dergilerden en önemlisi Ankara'da çıkarılan Ülkü dergisi olmuştur. Ülkü Dergisi'yle Türk inkılabının milli ve evrensel düşünceleri, etkileri, anlamları açıklanmış ve sistemleştirilmiş, Türkiye'nin milli durumu ve sorunları incelemeye aydınlatılmaya ve çözülmeye çalışılmıştır. Bu açıdan Cumhuriyet dönemi Türk düşünce ve kültür hayatının gerçek anlamda anlaşılabilmesi için Ülkü Dergisi'nin iyi incelenmesi gerekir. Ülkü Dergisi, siyaset, sosyoloji, felsefe, dil bilim, tarih, eğitim gibi konularda daha kapsamlı bir amaçla yola çıkmıştır[19]. Halkevlerinin çıkardığı yazılar içesinde köy ve köycülük şubelerinin faaliyetleri ile ilgili yazılar çok önemli yer tutmaktadır. Başarılı bunulan bazı halkevleri, ayrıca köy mecmuaları ve duvar ve köy gazeteleri gibi yayınlarda da bulunmuşlardır[20].

Ülkü Dergisi, yayın hayatına başladığı andan itibaren köyle ilgili ve köycülük şubesinin faaliyetlerini anlatan birçok yazıya her sayısında büyük ağırlık vermiştir. Ülkü Dergisi'nde çıkan bu yazılarda Atatürk'ün köy ve köy eğitimi ile ilgili politikasını hayata geçirme noktasında, 1924 yılında Türkiye'ye davet edilen J. Dewey'in raporunda belirttiği birçok imkândan yoksun olan köylerin, çocuk ve gençlerin ihtiyaçları doğrultusunda acilen belirli düzeyde eğitim alması gerektiği, tavsiyelerini de köy eğitimi, köy ve köy çocuğuna bakışla ilgili yazılarda açıkça görmek mümkündür. Bununla ilgili Ülkü Dergisi'nde birçok yazı bulunmakla birlikte bu yazılara örnek teşkil etmesi açısından, Almanya'da pedagoji eğitimi almış olan Hıfzırrahman Raşit Öymen[21] tarafından kaleme alınan "Köy Muhiti ve Çocuk Terbiyesi "başlıklı yazı, Cumhuriyet Dönemi'nde köy ve köylü çocuğa bakışı yansıtması açısından oldukça dikkat çekici önemli bilgiler içermektedir. Ülkü Dergisi'nde yer alan bu yazıda, "Köyde Terbiye" ana başlığı altında köy çocuğunun terbiyesinde köy ortamının kazandırdıkları pedagojik bir bakış açısıyla ele alınmaktadır.

H.R. Öymen göre; çocukluk ve çocukluk seneleri için iyi bir köy evi, iyi bir köy ve iyi bir köy mektebi bir arada mükemmel bir terbiye sahasıdır. Bu koşulları taşıyan bir köy çevresi bu yaşın kavrayabileceği bir hakikatin ortasındadır. Büyük şehirlerin suni bir karmaşanın içinde çocuğun gözünü sadece uzaktan görülen bir sis gibi kapladığını belirtir. Çocuğun köyde,

---

[17] BCA, 490.100/3.15.46. (07 Aralık 1937)

[18] Dergi çıkarma konusunda dönemin içinde bulunduğu ekonomik bunalım, yapılacak olan yayın faaliyetlerinde de etkisini göstermiştir. Doğru dürüst matbaa ve matbaalarda çalışılacak yeterli elemanların olmamasının yanı sıra kâğıt başta olmak üzere pek çok malzemenin eksikliği de hissediliyordu. Bütün bu imkansızlıklar içerisinde başlatılan hareket yaratıcı bir tavır sergileyerek kitap ve dergi yayınına devam etmişti. N. Toksoy. (2007). Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak. Orion yayınları, Ankara. s.340 – 342.

[19] Toksoy, 2007, s.340-342.

[20] Toksoy, 2007, s.344.

[21] Hıfzırrahman Raşit Öymen, 1918 yılında Eğitim Bakanlığı tarafından Almanya'ya pedagoji eğitimi için gönderilmiştir. 1919'da yurda döndükten sonra bir süre öğretmenlik yapmıştır. Yeni Mektep isimli dergi çıkaran H.R. Öymen, I. Dünya Savaşı sonunda değişen dünyanın eğitim sistemiyle ilgilenmiştir, öğretmenlik mesleği ile ilgili yazılar yazan ve öğretmenliğin sorunları üzerinde duran H.R. Öymen, Atatürk devrimlerinin de önderliğini yapan bir eğitimcidir. 1932 yılından itibaren halkevlerinin kültür hizmetlerinde bulunmuştur. N. Uğur (1980). "Kalıcı, Dolu Bir Yaşam", Eğitim Hareketleri Dergisi, 25/286, s.109.

insanlığın katettiği kültür safhalarını kısaltılmış bir tekrarlama şeklinde yaşaması için büyük şehirden köye getirilerek çapa yapması, hayvan beslemesi, çoban ve balıkçıyla beraber yaşaması ve çalışması gerekir. Tabiat ve toplumun iptidai kültür faaliyetini ancak burada tanıma fırsatı vardır. Batılı bazı eğitimci ve düşünürlere atıfta bulunan H.R. Öymen; John Locke'un köy evini en iyi terbiye yuvası olarak takdim ettiğini ifade eder. Jan Jack Rouseau'nun Emile isimli eserinde Emile'yi köy çocuklarıyla arkadaş yaptığına dikkat çeker. Goethe'nin Pedagogische Provinz isimli eserinde de çocuğu; tabiatın insanı asli hayat faaliyetlerine sevk ettiğinden ve bu şekilde hayatın içindeki girift ilişkileri ve sorumlulukları kavrayabileceğinden bahsettiğini belirtmiştir.

H.R. Öymen, kendi çocukluğuna ilişkin yaşantılarından örnek vererek, hatıralarında köyde geçen yaşantısının her yönüyle "o kadar içerden yaşanılmış ki adeta hayatımın bir parçası olmuştu" demektedir. Oysa şehir çocuğu, resimli kitaplar, hayvanat bahçesi tetkiki, tabiat kitapları, hayvan iskeletleri ve ölü bacaklarıyla tabiatın ne olduğunu anlamlandırmaya çalışır. Eşya yerine resimleri, hakikat yerine onun formülleri, muallimin ağzından işiteceklerinin tekrarı vardır ve nerede bizzat hakikati görebilirse, orada onları kafesler içinde, parmaklıklar arkasında, çiçekleri ve meyve ağaçlarını dikenli tellerle çevrilmiş bahçelerde görür. Hepsinin etrafı çevrilmiştir. Hepsi ona: "Dokunmayın, içeri girmeyin!" diye haykırır. "Zavallı şehir çocuğu!" nidasıyla betimleyerek köy çocuğunun deneyimlerindeki canlılıkla, şehir çocuğunun deneyimleri arasındaki ayrımı ortaya koymuştur.

Şehir ve köy yaşantısı arasındaki değer algısını da ortaya koymaya çalışan H.R. Öymen, büyük şehirlerde, hiç kimsenin birbirinden haberdar olmadığını, çok yakın mesafelerde olmalarına rağmen millerce mesafede imiş gibi uzakta olduklarını ve buna karşılık köyde gözün her evi gördüğünü, bütün aile, hayat münasebetleriyle, büyük baba ve anneden yeğenlere kadar herkesin birbiriyle alakadar olduğunu, onların fakirliği veya zenginliğini, onların saadeti ve talihsizliğini, onların kuvveti ve zaafını, faziletlerini, bütün gözlerin karşısında şehirlerde görülmeyen şeffaflıkla gördüğünü belirterek, köy ve şehir yaşantısı arasındaki farkı değer bağlamında derinleştirmeye çalışmıştır. Ayrıca köy yaşantısının çocuğun birçok becerisini geliştirmeye elverişli itici güçler barındırdığını, köy çocuklarının ihtiyacı olan oyuncağı dahi kendisinin yaparak; düşünmek, bulmak, icat etmek ve bunu uygulamak gibi imkanlara sahip olduğunu belirtmiştir. Yazının sonunda, köy okulu ile ilgili tespitlerde bulunmuştur: Köy okullarının bazı güçlüklerle mücadeleye mecbur olduğunu fakat bunların müsait bir vaziyete dönüştürülebileceğini, hayat bilgisi dersinin belkemiği yapılarak, işe, eyleme dayanan uygulamalı konular haline getirilebileceğini, birçok alet ve edevatın köyde bulunması zor olduğundan, çocuğun kendi gözlemiyle ve faaliyetliyle birçok beceri kazanabileceğini ve bu nedenle de çok şey öğrenilebileceğini ifade etmiştir.

H.R. Öymen, yazısının sonunda, bütün bu söylediklerinden iyi bir köyün ne kadar terbiye edici tesir taşıdığını göstermeye kâfi olduğunu, hatta hiçbir üniversitenin gençlere muhtaç oldukları şeyi iyi bir köyün, iyi bir köy okulunun, yetişen bir çocuğa lazım olan hakiki kuvvetini ve fiili uygulamalı kalbini bu kadar mükemmeliyetle hiçbir zaman veremeyeceğini söylemektedir.

Sonuç olarak, Atatürk'ün eğitim politikası içerisinde köy ve köy eğitiminin önemli yer tuttuğu, köyle ilgili çalışmalarda belirli bir program takip edildiği, bu çalışmalarda halkevi köycülük şubesinin faaliyetlerinin çok önemli olduğu görülmektedir. H.R Öymen'in Ülkü Dergisi'nde köy ve köy çocuğuna pedagojik bir bakış açısı getirdiği yazısında; köy ekseninde ele aldığı çocuğun deneyimlerinin ve köy yaşantısı içerisinde kazandığı değerlerin oldukça önemli olduğu ortaya konmaktadır. Bu nedenle köy kavramının ve köyde yapılacak birçok eğitim faaliyetinin Cumhuriyet döneminde olduğu gibi bugün de önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

1. "Türk Ocakları H. Partisine İltihak Etti". Cumhuriyet, (11 Nisan 1931).

2. Akyüz, Y. (2007). Türk Eğitim Tarihi. Pegem Yayıncılık, Ankara.
3. Arıkan, Z. (1999). "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", Atatürk Yolu Dergisi, 6/23.
4. CHF Halkevleri Talimatnamesi. (1932). Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.
5. Cumhuriyet Arşivi, BCA, 490.100/3.15.46. (07 Aralık 1937)
6. Cumhuriyet Arşivi, BCA, 490.100/4.21.5 (05 Temmuz 1939)
7. Cumhuriyet Arşivi, BCA, 490.100/4.21.5. (05 Temmuz 1939)
8. Çeçen, A. (2000). Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
9. Dewey, J. (1939). Türk Maarifi Hakkında Rapor. Devlet Basımevi, İstanbul.
10. Geray, C. (2002). Halk Eğitimi. İmaj Yayıncılık, İstanbul.
11. Gülcü, N. (2016). Antalya Halkevi ve Faaliyetleri. Akdeniz Üniversitesi, Tarih Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi.
12. Hekimgil, E. (1940). "Halkevleri İşe Yaramıyor mu?", Ülkü, 3/28.
13. Lowe, J. (1985). Dünya'da Yetişkin Eğitimine Toplu Bakış, (Çev. Turhan Oğuzkan). Unesco Türkiye Millî Komisyonu, Ankara.
14. Öymen, H. R. (1934). "Köy Muhiti ve Çocuk Terbiyesi". Ülkü Halkevleri Dergisi, 4/10.
15. TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İçtima. 01 Mart 1922
16. Toksoy, N. (2007). Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak. Orion yayınları, Ankara.
17. Uğur, N. (1980). "Kalıcı, Dolu Bir Yaşam", Eğitim Hareketleri Dergisi, 25/2
18. 86.